

Bucovina – identitatea românească la granița imperiului habsburgic

Valentin COȘEREANU*

„Românii rabdă, dar nicodată nu renunță”
(Mihai Eminescu)

Key-words: *Bukovina, Habsburg Empire, Romanian provinces, Court of Vienna*

I. Bucovina sub Imperiul Austro-Ungar

Istoria reprezintă viziunile unor oameni asupra înfăptuirilor (sau neîmplinirilor) altora, cu mult mai mulți, de-a lungul unui interval timp – atât cât poate fi el cunoscut prin documente și mărturii. Din întregul acestui timp, în perioada cât provincia românească a Bucovinei a fost răpită Moldovei de Imperiul Habsburgic (1775-1918), autoritatea, samavolnicia și aroganța imperială au reprezentat coordonatele majore ale unui timp halucinant, dilatat (pe de o parte) și înghesuit (pe de alta) în conștiința unui neam ortodox – impus fără limite de către o autoritate catolică prin excelență. Toate în numele reformelor luminist-iosefiniste, traduse prin *civilizarea* ținutului în cauză, catalogat drept *pustiu și barbar*, fapt contrazis cu obiectivitate și conciziune de călătorul austriac, contele F. Karaczay, la începutul sec. al XIX-lea: „această țărișoară avea odinioară un excelent grad de cultură și este cel mai frumos cerc administrativ al Galiției” (Purici 2004: 380). În esență, prin acapararea acestui ținut bogat în resurse naturale, mai bogat decât întregul său teritoriu de proveniență, nu se urmărea decât mărirea visteriei Coroanei. Mai mult,

considerând că toate reformele destinate profitului poporului trebuiau să vină de sus în jos, [Împăratul, n.n.] socotea cooperarea poporului inutilă, iar acțiunea acestuia ar fi putut încetini sau pune în dificultate reformele preconizate. De aceea, procedând în mod absolutist, Iosif II și-a impus ca deviză „totul pentru, dar nimic din popor” (Ceaușu 1998: 24).

În scrisoarea adresată *Domnului Dumitru Brătianu* și publicată în august 1871, Eminescu se arată în total dezacord cu deviza împăratului: „E o axiomă a istoriei că tot ce e bine e un rezultat al cugetării generale și tot ce e rău e produsul celei individuale” (Eminescu 1980: 98–99).

Țara de Sus a Moldovei, definită mai târziu de Eminescu drept „partea cea mai veche și mai frumoasă a țării noastre”, e pomenită în documente cu mult înainte

* Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*, România.

de anexare; mai întâi, toponimul are o primă atestare documentară într-un act al lui Roman I, domnitor al Moldovei, act care poartă data de 30 martie 1392. A doua atestare se datorează tratatului încheiat între împăratul Sigismund și regele Poloniei, Vladislav Jagello, la 15 martie 1412, referitor la două păduri distincte care se întindeau pe o bună parte din suprafața Țării de Sus a Moldovei:

Quod silvae majores Bukovina dictae incipiendo a Montibus seu ab Alpibus Regis Hungariae, inter eandem Terram Moldaviae, et Terram Sepenycensem situtae, pens Sereth protendentes se ad aliam sylvam minorem Bukovina dictam, usque ad fluvium Pruth, debent per medium dividi seu dimidari (Eminescu 1996: 12).

Cât despre firea și apucăturile moldovenilor, interesante sunt afirmațiile eruditului cărturar, Dimitrie Cantemir, în a sa *Descriptio Moldaviae*: „si generosum equum et arma praestantiora possidet Moldavus, se superiorem putabit neminem: nec cum Deo pugnare, si casus ita ferret, recusabit” (Cantemir 1973: 308–309). În ceea ce privește harta întregului teritoriu al Moldovei de la acea vreme, din care „au dispărut multe erori perpetuate pe hărțile care înfățișau de preferință bazinul Dunării” (*ibidem*: 378–379) și pe care o întocmește domnitorul – la cererea Academiei din Berlin –, ea este atât de cuprinzătoare, încât se ivește un semn de întrebare referitor la faptul că habsburgii se vor grăbi să cartografieze în mai multe rânduri, la cererea Împăratului însuși ori a înalților săi demnitari, ținutul vizat al Bucovinei, cu precizarea că același cărturar spune că „Ștefan zis cel Mare i-a dat [...] aceste hotare pe care ea [Moldova, n.n.] le are și astăzi” (*ibidem*: 59). Pentru Casa de Habsburg, reîntocmirea hărților era un pretext pentru a intra cât mai mult în posesia unor informații de natură economică. În ceea ce-i privește pe locuitori, habsburgii puteau constata la fața locului ceea ce Cantemir spunea despre aceștia: „Locuitorii din Moldova de sus sunt mai puțin războinici, nu sunt doritori înfocați de lupte, ci preferă să-și câștige în liniște pâinea, asudând din greu” (*ibidem*: 313), fapt ce convenea de minune Curții Imperiale, care lua în calcul toate aceste date.

La scara istoriei, păstrând proporțiile și viziunea timpului, nici Poarta Otomană n-a jefuit pământul Moldovei așa cum a făcut-o *programat* împărăția habsburgică. Otomanii au avut fără îndoială partea lor – de la haraci la biruri absurde și nejustificate –, dar cu toate acestea, provinciile românești aveau gradul lor de independență, încât Moldova n-a fost niciodată pașalâc. Exploatarea fățișă și programată a acestui teritoriu este apanajul stăpânirii habsburgice și dovada cea mai bună, dar și cea mai crudă că atunci când Sublima Poartă și Aulica Curte a Vienei și-au dat mâna, Bucovina a avut timp de 144 de ani o soartă nu numai vitregă, dar a și *beneficiat* de un tratament aparte comparativ cu toate celelalte provincii ale imperiului. Ceea ce este de demonstrat. De-a lungul unui veac și jumătate de singurătate în propria țară, opresiunile și abuzurile Curții vieneze asupra noii provincii anexate sunt de domeniul evidenței; pe față ori în ascuns, perfide, insinuante sau la vedere, rezultatul era același. Sigur că reacțiile de mai târziu ale românilor bucovineni au constituit bumerangul justificat al acestui veac. Pe de altă parte, însă, prin reorganizările teritoriale și administrative, prin introducerea rigorilor legilor, teritoriul nord-vestic al Moldovei a căpătat accente civilizatoare, ceea ce, însă, nu poate scuza istoria unei nedreptăți flagrante executată Moldovei timp de atâtea decenii, unei Moldove care fusese prin Cetatea de scaun a Sucevei, sediul

puterii de stat, iar prin Mitropolia Moldovei și Sucevii, cea bisericească. Cu toată politica stăruitoare de deznaționalizare și de înstrăinare, „elementul etnic românesc și-a păstrat primul loc printre celelalte etnii nou înjghebate” (Gherman 1993: 25). Măsura unui *cordun* sanitar de-a lungul graniței sud-estice a învecinării dintre Moldova ciuntită și Bucovina acaparată era nu numai o prevedere de ordin sanitar, ci un mijloc de precauție grănicerească, având drept principal scop împiedicarea migrațiilor către Moldova liberă.

Răpirea teritoriului și elasticizarea până la abuz a granițelor nu vor fi singurele metode samavolnice; „autoritățile de la Viena au făcut totul pentru ca românii să nu dispună [...] decât de 170 de școli primare, din 531 existente și să n-aibă acces la învățământul secundar” (*ibidem*: 26). În 1916, Nicolae Iorga vorbea de *cunoscuții noștri dușmani*, rutenii, care „ne ocupă satele, ne deznaționalizează tineretul, ne răpesc școlile, ne ascund existența prin statistici măsluite” (*ibidem*), iar opiniile lui Ioan Budai-Deleanu, consilier al Curții de apel din Lemberg, converg spre aceleași dezastruoase concluzii:

Bucovina pare a avea soarta de-a vedea în fruntea sa tot ce-i incapabil, imoral și egoist în monarhia întregă. Acești domni nu se cugetă a conduce Bucovina, [...] la bine sau la civilizație; ei se cugetă numai la îngrășarea pungii lor și după ce, prin firea lor egoistă, necrescută și senzuală, au sfârșit și puținul bun rămas locuitorilor și s-au îmbogățit, caută avansamente; și batjocoresc apoi în continuu pe acest popor sărman, care a fost temeiul fericirii lor vremelnice, numindu-l: barbari, semioameni, otoliți etc. (Purici 2004: 390).

Grăitoare în acest sens sunt și opiniile vienezului August von Reichmann:

De altfel, căpitanul cercual [von Schreiber, n.a.] se poartă rău și față de națiune, nu-și dă nici cea mai mică osteneală de a-i învăța limba și, prin această inimicizie, a îndepărtat de la sine toate sufletele (*ibidem*).

Mai mult, în toată perioada administrației austro-ungare, numai de două ori guvernul austriac a numit căpitani cercuali (guvernatori ai regiunii) doi români: primul a fost boierul Vasile Balș (1792–1803), celălalt, marele proprietar Gheorghe Isăcescu (1840–1849), iar întreaga perioadă de după anexare, timp de unsprezece ani, Bucovina a stat sub ocupație militară, având guvernatori militari – generalul Spleny și generalul Enzenberg – și aparținea, spre deosebire de toate celelalte provincii ale imperiului, direct de Consiliul Aulic de Război al Vienei.

În 1780, un anume F. Poppini, care fusese trimis în scopul unei anchete privind corupția și atitudinile samavolnice ale funcționarilor austrieci numiți în Bucovina, remarca faptul că zilnic soseau plângeri ale populației autohtone majoritare în legătură cu faptul că aceștia refuzau să se adreseze atât Consiliului mai sus amintit, cât și Comandamentului general al Galiției.

În cazurile în care bucovinenii încercau să apeleze la structurile superioare ale puterii pentru a-și apăra drepturile, ei riscau să fie supuși persecuțiilor și pedepselor corporale din partea boierilor și funcționarilor (*ibidem*: 389).

Prin Constituția Austriei din 1849 (4 martie) se va constitui *Ducatul Bucovinei*, dar abia prin *Patenta imperială* din 29 septembrie 1850 Bucovina devenea *țară de coroană ereditară*. Împărăteasa Maria Tereza însăși a avut căințe în

privința ocupării Bucovinei, chiar din anul răpirii Bucovinei, căințe estompate cu timpul de coregentul Iosif al II-lea (1765), ulterior împărat al Austriei între 1780 și 1790. În data de 4 februarie 1775, împărăteasa nota cu luciditate: „În afacerile moldovenești n-avem deloc dreptate [...]. Mărturisesc că nu știu cum o să ieșim din ele; va fi greu să o facem cu cinste” (Pahomi 2001: 319). Hotărârea a luat-o Iosif al II-lea, în urma călătoriilor făcute mai întâi prin Galiția, Ungaria, Banat și Transilvania, iar mai apoi prin nordul Moldovei, urmând să achiziționeze pașnic (dar prin înșelătorie) un teritoriu de aproximativ 10.000 de km².

Pe scurt, ceea ce turcii înșiși au respectat în toată perioada ocupațiilor otomane, urmând vechile capitulații, de a nu putea dobândi proprietăți rurale, de a nu ridica geamii ori de a nu înstrăina teritoriile țării, au făcut-o habsburgii cu asupra de măsură. Jurământul însuși, intitulat pompos *Jurământul de credință către Maria Terezia și Iosif al II-lea*, a fost o sfidare și o enormă păcăleală a Austriei față de bucovineni. Acest *jurământ* care, în esența lui, obliga întreaga populație a Bucovinei să se supună fără drept de apel tuturor samavolniciilor ce vor urma și să-și predea toate bogățiile propriului teritoriu, s-a făcut printr-o păcăleală flagrantă poleită cu ghirlande și mese întinse, în care a abundat vinul de la Cotnari. „Costul [...] praznicului la mormântul țării înstrăinate s-a ridicat la suma totală de 20.312 coroane și 20 de creițari” (*ibidem*: 324), iar zilele acestei defuncte sărbători au fost păzite cu strășnicie de trupe militare care înconjuraseră Cernăuții. Notația unui contemporan, însemnată pe un *Minei*, în legătură cu asasinatul de dincolo de nou înființata graniță, făcut de turci în înțelegere cu austriei, cade, însă, ca o ghilotină: „Să se știe când au tăiat turcii pe Măria Sa Grigore Ghica voievod în Iași, cu vicleșug, prin un spurcat de turc capugiu, la casele din Beilic, la văleatul 1777, octombrie 1, duminică spre luni” (Nandriș 2001: 19).

Atitudinile pozitive ale reformelor luminate, pornite din Franța și extinse apoi în Europa centrală, iar mai târziu în cea sud-estică, au constituit un progres pentru timpurile în discuție, progres urmărit în special în interesul Aulicii Curți Imperiale, apoi al dinastiei habsburgice, abia în al treilea rând Imperiului Austro-Ungar și, în sfârșit, Bucovinei răpite, dar într-o foarte mică măsură. Pentru a-și atinge ținta, politica generală a imperiului a fost aceea de germanizare a teritoriului prin toate mijloacele care-i stăteau la îndemână. „Primejdia aceasta îi amenința deopotrivă pe români, populația autohtonă, ca și pe ruteni, stabiliți aici” (Eminescu 1996: 9). Mai mult, susține D. Vatamaniuc,

Țăranul român, privat de pregătirea intelectuală, este victima exploatării uzurare (cametei), practică sub cele mai variate forme. Până și instituțiile de credit, înființate în Bucovina sub pretextul sprijinirii populației muncitoare, erau, în realitate, tot de natură uzurară prin perceperea de dobânzi nelimitate (Eminescu 1996: 9–10).

Aceste împrumuturi duceau inevitabil la ruina populației autohtone, având drept consecințe mai întâi grevarea, apoi pierderea bunurilor imobiliare, pentru ca în final, aceste bunuri să intre în posesia străinilor, singurii purtători ai capitalului – puțini în primii ani, din ce în ce mai mulți după aceea.

La numai șapte ani diferență, după anexare, Curtea de la Viena urmărea să pună stăpânire *pe toate* proprietățile populației, sub pretextul prezentării tuturor titlurilor de proprietate și, evident, sub pretextul instituirii unei ordini absolute,

nemțești, în provincia recent acaparată. În fapt, scopul era transferarea *legală* a posesiunilor în cauză, Curții imperiale vieneze. Drept dovadă, în 1782, simțindu-se amenințați, fruntașii Bucovinei adresează Divanului Moldovei o serie de *ponturi* (întrebări) referitoare la dreptul de proprietate, dar și la granițele provinciei, ponturi transcrise de Eminescu în manuscrisele 2307, paginile 60v–63 și 28r, precum și în manuscrisul 2307, paginile 33r–35r, provenite din biblioteca lui Dimitrie Sturza-Scheianu, cu mențiunea expresă că aceste documente indicau hotarele Moldovei de Sus încă înainte de 1775. Tocmai de aceea, Mihai Eminescu a condamnat în publicistica sa anexarea Bucovinei, ca un rapt pentru care „nu există nici o justificare în dreptul internațional” (*ibidem*: 9).

II. Mașinațiunile anexării Bucovinei

Ce se întâmpla, însă, înainte de răpirea Bucovinei? Între 1769 și 1774 Țara de Sus a Moldovei era sub protectorat rusesc. În acest timp s-a înființat o monetărie la Sadagura, lângă Cernăuți, pentru armata de ocupație, iar monedele bătute aici poartă pe ele însemnele Moldovei și Munteniei, unite într-un tot, constituind o dovadă în plus a existenței românești pe teritoriile amintite. În perioada 1772–1774 Rimski-Korsakov a întocmit un recensământ al populației moldovenești, recensământ care include și localitățile bucovinene, ținând să treacă în el până și numele locuitorilor acestor așezări. Aceasta pe de o parte. Pe de altă parte, în 1773, în urma unei corespondențe la care vom face referire pe larg în paginile următoare, între Franz Maria von Thugut – internunțul austriac la Constantinopol – și Wentzel Anton Kaunitz-Reitberg – cancelarul imperial al Mariei Tereza – aflăm în amănunt despre intențiile și mijloacele care trebuiau folosite în vederea raptului, dar și relevanța politicii anexioniste a imperiului vecin. Astfel, în iunie 1773, Iosif al II-lea îi va da dispoziții imperative generalui Enzenberg, comandantul unui regiment de grăniceri din Năsăud să facă cercetări temeinice în vederea anexării Țării de Sus a Moldovei, sub pretextul unui viitor drum de legătură între Galiția și Transilvania, drum mult prea ocolitor (prin urmare cu totul nejustificat), dar avut în vedere de Curtea Imperială încă de mai mult timp în urmă.

Odată stăpână pe Galiția, Austria trebuia să-și deschidă o comunicație directă și ușoară între aceste provincii și între Transilvania! Îi trebuia un drum, și acest drum nu putea să treacă decât prin Moldova! Iată ce inspiră întâia idee a luării Bucovinei! Un singur drum! (Kogălniceanu 1976: 524).

Faptul că această cale de acces putea fi realizată prin teritoriile actuale ale imperiului este pur și simplu ignorat. Drept dovadă, încă din august 1774, trupele austriece, sub comanda generalului austriac Splény pătrund în Țara de Sus a Moldovei, ocupând Cernăuții, Siretul și Suceava (2 septembrie), iar imediat după acestea, pe 3 septembrie, Capul Codrului. Astfel, habsburgii ocupă tot ținutul Cernăuți, apoi raiaua Hotinului, precum și 142 de sate din ținutul Sucevei.

Inițial, Poarta otomană s-a opus acestei pretenții teritoriale, dar era strâmtorată din cauza neratificării păcii de la Kuciuk-Kinargi. Prin Bucovina, „lărgindu-ne granițele și luând oarecum în mâinile noastre cheia Moldovei” – spune Kaunitz la 7 februarie 1775 – (Eminescu 1996: 188), după ce în data de 4 ianuarie același an, Thugut, internunțul austriac din Constantinopol, va cita din depeșa lui Ghica-Vodă

către Înalta Poartă că „partea ocupată a Moldovei întrece în îmbelșugare și valoare toată cealaltă parte a țării” (*ibidem*: 153). Planul era ticluit încă din 6 iulie 1771 printr-un tratat secret între Austria și Poarta otomană, încheiat chiar în timpul războiului purtat între Turcia și Rusia. Tratatul acesta este, în fond, un troc între două mari imperii, lucru demonstrat cu prisosință de cele două articole (din totalul de patru), prin care se prevede:

1) Sublima Poartă va plăti Curții Imperiale ca cheltuieli pentru pagubele de război douăzeci de mii de pungi de bani [...] luându-se totdeauna măsurile trebuincioase pentru a se păstra secretul;

2) Pentru a da dovezi despre deplina sa grațitudine și deplina sa recunoștință în față cu procedura generoasă [...] va da ca dar întreaga parte a Principatului Valahiei, care se mărginește de o parte cu granițele Ardealului și al Banatului Timișan, de altă parte cu Dunărea și cu râul Oltul, având Curtea imperială dreptul de superioritate asupra râului Oltul (*ibidem*: 124).

Între timp, însă, austriecii ridică deja fortificații și șanțuri de apărare pe teritoriul ocupat samavolnic (chiar față de Înalta Poartă), cu foarte multă rapiditate, pentru a fi pregătiți în fața unui prezumtiv pericol; „au construit drumuri, au ridicat poduri peste râuri și au căutat – prin comportament adecvat – să se pună bine cu locuitorii” (Ungureanu 2005: 484), așa încât, la 7 mai 1775, în Istanbul, s-a și semnat convenția de cedare a Bucovinei. Evoluția ulterioară a evenimentelor a dirigit faptele în așa fel încât Austria se va mulțumi în final doar cu atât cu cât a putut să-și întindă, pe cât mai mult teritoriu, pajurile împărătești. Pretextul drumului, care ar fi trebuit să lege Transilvania împărătească de Galiția, a rămas un simplu pretext, care „se prefăcu apoi în luarea unui teritoriu de 178 mile germane cadrate, cu 233 orașe și sate, cu munții cei mai frumoși, cu pădurile cele mai bogate, cu șesurile cele mai roditoare, în fine «cheia Moldovei», după cum mărturisește însuși Kaunitz” (*ibidem*: 524).

Istoria vorbește, așadar, numai în baza documentelor. Adesea, aceeași istorie face în așa fel încât aceste prețioase documente (mai totdeauna secrete) să fie măsluite, desecretizate mult prea târziu ori distruse pur și simplu. Hazardul, însă, își spune cuvântul, iar documente autentice scot la iveală și ilustrează, fără putință de tăgadă, evidențele unei istorii tragice legate de acest teritoriu românesc. Aceeași istorie a voit să îndrepte o nedreptate flagrantă și să fie descoperită corespondența între oficialii celor două imperii, Kaunitz și Tugut, acte care se păstrau în arhiva secretă vieneză a Imperiului și care au fost copiate de un om cu mare trecere în Bucovina timpului: Eudoxiu Hurmuzachi. Colecția acestor documente a fost predată Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice în timpul când Titu Maiorescu era ministru, de către Gheorghe Hurmuzachi, moștenitorul și posesorul colecției. Extrasul esențial al acestora va constitui broșura incendiară, care va fi trecută în Bucovina chiar de Eminescu, spre a fi distribuită acolo în timpul festivităților impuse de Curtea Imperială vieneză, la împlinirea unui secol de la anexare. Poetul ia asupra-i trecerea unui număr de exemplare, asumându-și toată răspunderea. „«Răpirea Bucovinei după documente autentice» constituie cea mai necruțătoare denunțare în fața opiniei publice internaționale a politicii anexioniste a imperiilor vecine” (Eminescu 1996: 216–217): Ținta acestor festivități trebuia să fie un „semn de bucurie asupra unirii țării Bucovinei cu Imperiul Austriac” (Neagoie 1992: 6), când în Piața din Cernăuți trebuia să se înalțe o statuie a Austriei, piață „care are să-

și poarte pentru totdeauna numele de Piața Austriei” (*ibidem*: 6). Este explicabilă, așadar, interzicerea broșurii atât pentru ediția ei în limba română, cât și pentru cea în franceză, care ajunsese deja în Franța. Ordinul împărătesc de interzicere a ei a venit, însă, când era deja prea târziu. Așa se explică amânarea vizitei Împăratului Austriei, apoi găsirea unui motiv de a nu participa la serbare, motivându-se bunele relații cu România, care se traduceau și ele printr-un interes al unui tratat comercial, pentru care Austria – în speță, Împăratul – voia să-și asigure cucerirea economică a țării întregi. Ce mai conta o absență la festivitățile unui ținut deja ocupat și stors de toate bogățiile?

Broșura debutează cu un *motto*, în care, prin depeșa lui Ghica-Vodă către Poartă, se arată că

Moldovenii se află în mare neliniște, ce mijloace să afle pentru a înlătura pericolul, dacă să lucreze ei singuri cu înseși puterile lor pentru a lor scăpare, sau dacă, nefiind apărați de suzeranul lor, să alerge la o altă putere străină (*ibidem*: 153),

frază preluată și citată de Thugut în scrisoarea din 4 ianuarie 1775, către Kaunitz. Din tratat reiese cum își pot da mâna, dușmani fiind până nu de mult, Aulica Curte împărătească și Înalta Poartă otomană. Încă din 6 iulie 1771, în tratat se vorbea despre „fericitele legături ale acestei bunăvoinți reciproce”, dar și de faptul că

în urma simțămintelor mutuale [cele două mari puteri, n.n.] s-au crezut îndemnate a lua în considerație amicală măsurile cele mai eficace pentru a face să înceteze cât mai curând flagelul atât de prejudicios pentru pacea obștească prin restatornicirea păcii într-un chip care convine demnității Imperiului Otoman (*ibidem*: 165).

În spatele unor cuvinte pompoase se ascundea în fapt trocul istoric al luării Bucovinei. Prețul? Douăzeci de mii de pungi cu bani, dar și alte *sublime* peșcheșuri date cu foarte multă *generozitate* mascată către nu mai puțin sublima Poartă, cu gândul ascuns al înmiitului câștig de după smulgerea Bucovinei din așa zisul protectorat otoman.

Încă din data de 3 februarie 1773, Thugut îi scrie cancelarului vienez că trebuie făcută „o luare imediată în stăpânire” (*ibidem*: 168), nicidecum o cesiune din partea Porții, iar reprezentanții Curții vieneze trebuiau să acționeze cât mai rapid, pentru a nu da timp Înaltei Porți să se răzgândească. Pentru îndeplinirea scopului se avea în vedere înlăturarea tuturor presupuselor piedici, cum ar fi aceea de a avea în obiectiv „susținerea de acum a lui Ghica de către ruși și pruși, că serviciile făcute emisarului prusian Rexin, pe când Ghica ocupa postul de dragoman al Porții, servicii făcute spre dauna Curții imperiale”, conchizându-se în modul cel mai clar posibil: „nu ar trebui să susțin[ă] la Poartă pe un asemenea om” (*ibidem*: 168).

Așadar, toată țesătura planificată amănunțit vizând răpirea Bucovinei urmărea în ultimă instanță ceea ce spune același Thugut: a aduce Vienei „serviciile cuvenite unei afaceri atât de importante pentru Curtea împărătească” (*ibidem*: 169). Răspunsul lui Kaunitz din 20 septembrie 1774 fu prompt: „îndată ce rușii vor fi evacuat Moldova, noi să împlântăm pajurile [bornele, n.n.] noastre la hotare” (*ibidem*: 170). Nici măcar în limbajul diplomatic nu se ascund și nu se formalizează în subtilități și nuanțe:

Dacă Poarta va protesta în contra purtării noastre samavolnice, precum aceasta este de așteptat, atunci E. V. veți căuta mai înainte de toate, să aflați cu siguranță dacă Poarta pune importanță mare și capitală pe acest teritoriu și va trebui prin urmare să ne așteptăm la o negociațiune plină de dificultăți și la o opunere energetică sau dacă ea va avea în privire puțină importanță a obiectului și folosul cel mare al prieteniei noastre constante (*ibidem*).

Tonul machiavelic deține supremația:

Las la E. V. să judecați ce limbaj trebuie să țineți, ca Poarta să nu rămâie cu o impresiune rea în privirea pasului ce am făcut, și ca chestiunea regulării frontariei să o depărtați pentru alte timpuri mai proprii sau să o eliminați cu totul. Veți chibzui dacă trebuie să aduceți aminte cu această ocaziune, că răposatul Sultan ne promisese Valahia Cis-alutană. În fine veți potrivi vorbele E. V. după împrejurări (*ibidem*).

Răspunsul va veni în ianuarie, când de la Constantinopol i se va răspunde: „prin îngrijirea înaltă a Alteței Voastre se va da o direcție exactă purtării mele față cu Poarta, după deosebirea cazurilor și adevărata măsură a celor mai înalte intențiuni” (*ibidem*: 174). Între timp, trupele rusești ocupă o mare parte din teritoriul Moldovei, încât voievodul Ghica va trimite nu doar o scrisoare, ci în fruntea unei delegații de boieri moldoveni va merge el însuși la feldmareșalul Rusiei, Rumianțev, unde „au sfătuit acolo mai multe zile” (*ibidem*: 172), așa încât, intrigile făcute de Viena la Înalta Poartă sunt și mai ascuțite. Consecința imediată, armata cezaro-crăiască este prezentă în partea de teritoriu care urma să fie smulsă Moldovei, așa încât, prin intermediul lui Iacovachi Rizo, rudă apropiată a Domnitorului Ghica (ginerele său), destăinuie internunțului scrisoarea prin care Ghica cerea ajutorul rușilor.

Scrisoarea aceasta este relevantă nu numai în legătură cu intrigile meșteșugite ale Vienei la Poarta otomană în privința răpirii Bucovinei, dar în ea descoperim premeditarea asasinatului Domnitorului Moldovei:

Cu această ocaziune stăruințele Rusiei au nevoit pe Poartă a da, atât voievodului Valahiei, „cât și în special lui Ghica”, domniile pe viață, însă sub o singură „condiție foarte nimerită”, întrucât anume nu s-ar face vinovați de o crimă mai însemnată și bine constatată (*ibidem*: 175).

Faptul că domnitorul Moldovei era într-adevăr de temut este strâns argumentat și bine motivat:

Ghica privește numirea pe viață ca o întărire destul de puternică, pentru a se susține în domnie, chiar în contra voinței Porții, într-o țară destul de depărtată de centru, situată la marginea imperiului, mai ales când va întreține cele mai strânse legături cu Rusia, întrebuintând în caz de necesitate chiar și alte mijloace [...], iar în afacerea cesiunii districtului bucovinean, nu se va putea aduce la o înduplecare, decât numai prin frică, ce i-ar inspira preponderanta putere a prea înaltei Curți împărătești (*ibidem*).

În cazul acesta, termenii propuși în titlu par a depăși cu mult realitatea istorică: „Mijloacele, ce le propuneți pentru a ajunge la scopul nostru, consistă: în frică, corumpere și alte mijloace convingătoare” (*ibidem*: 177).

În ianuarie 1775 deja se vorbește despre primele peșcheșuri promise mai întâi principelui Alexandru, urmând să-și focalizeze interesul asupra acestei slăbiciuni, cu preponderență asupra turcilor, despre care spune că „avariția și iubirea de argint este

un mijloc aproape neapărat spre a ajunge la scopul nostru” (*ibidem*: 178). Impunerile pe care trebuia să le facă Thugut erau nu îndrăznețe, ci agresive (scrisoarea din 6 ianuarie 1775). În primul rând, (chiar dacă formal) să li se promită turcilor o pace perpetuă: „spre liniștea Porții și pentru a ușura negociațiunea principală în privirea districtului bucovinean, [...] vă puteți învoi la aceasta fără nici o sfială, ba chiar puteți să faceți și o propunere în acest sens” (*ibidem*: 179). În al doilea rând se emit pretențiile curții cesaro-crăiești în privința raptului bucovinean: „Să se rezolveze cesțiunea pretensiunilor noastre asupra districtului bucovinean prin comisari trimiși de ambele părți la fața locului” (*ibidem*), formulare din care se pot trage două concluzii: 1) faptul că deja Bucovina era catalogată drept *district* al Imperiului și 2) ajungerea cât mai grabnică a comisarilor la fața locului, fapt pentru care se trimit *instrucțiuni detaliate*, pentru a nu da timp otomanilor să se răzgândească în unele privințe care ar fi în dezavantajul austrieilor. Conform principiului „cere cât mai mult, căci tot ți se va da ceva”, se propune ca „Orșova veche să se ia în schimb pentru o altă insulă din Dunăre”, întrucât „nu ar îngreuna în mare grad rezolvarea [...] districtului bucovinean” (*ibidem*). În sfârșit, un lucru care, dacă s-ar fi îndeplinit, ar fi adus beneficiile cele mai mari: „să li se încuviințeze libera navigațiune pe întreaga Dunăre”.

Pe de altă parte, Ghica făcea demersuri prin supușii săi care-l trădau, pentru a fi ales comisar plenipotețiar chiar din partea Înaltei Porți pentru *hotărârea noilor granițe*. Mișcarea domnitorului era deosebit de inteligentă, căci în felul acesta ar fi avut posibilitatea și autoritatea cuvenită, fie pentru a răsturna lucrurile cu ajutor rusesc, fie a limita cât se poate de mult viitoarele granițe.

Thugut, însă, ține să informeze la rândul-i cât mai exact cancelaria cezaro-crăiască de faptul că „Reis Efendi a căutat cu multă stăruință să-mi arate că legile amicitiei, că buna vecinătate și că pacea totdeauna respectată cu atâta sfințenie de cătră Poartă nu se potrivesc cu toate câte se petrec de o vreme încoace la granițele Moldovei” (*ibidem*: 183), referindu-se îndeosebi la graba cu care trupele austriece intraseră deja pe teritoriul Moldovei fără *încunoștiințarea prealabilă* a Porții. Prin urmare, baronul întreprinde toate mașinațiunile posibile pentru a deturna aceste temeri, altfel cât se poate de justificate. Toate mijloacele îi stau la îndemână și în primul rând cel al corupției; așadar va proceda în consecință: îi promite lui Reis Efendi „o remunerațiune bogată pentru cazul dacă afacerea bucovineană, precum și celelalte proiecte [...] ar avea [...] un succes iute printr-o înțelegere pacinică” (*ibidem*: 186). Baronul, însă, nu lucrează în acest sens numai la Poartă; cum pericolul rusesc îi paște la tot pasul, acesta are grijă să-l mituiască și pe mareșalul Rumianțev, făcându-i cadou 5000 de galbeni, precum și o frumoasă tabacheră de aur împodobită cu briliante, „în urma cărora am primit probe sigure despre buna atitudine a domnului mareșal” (*ibidem*: 188). Urmează, evident, temerile austrieilor ca nu cumva Poarta să-l numească pe Ghica să negocieze noile granițe, ca reprezentant al turcilor, numai că Thugut are mare grijă ca, folosindu-se „de toate acele insinuațiuni și uneltiri, care în împrejurările de aici sunt mai necesare pentru înaintarea întregii afaceri” (*ibidem*: 192), să reușească să distragă atenția de la aceasta și să deturneze toată *afacerea* în folosul Aulicei Curți.

Kaunitz, la rândul său, insistă ca baronul Thugut să pună în așa fel problemele în discuție, încât „să aibă forma unui schimb reciproc și a unei îndreptări de granițe

făcute de mai înainte” (*ibidem*: 195). În sfârșit, în iunie 1775, Tahir Aga, inspector al lucrărilor publice otomane, va fi desemnat drept *comisar de graniță*. Evident că „autoritățile austriece au preferat [...] să evite prezența în comisia de delimitare a reprezentanților domnitorului Moldovei” (Ungureanu 2005: 485), din motive lesne de înțeles. Bunăvoința lui Tahir Aga va fi răsplătită, căci va fi remunerat proporțional cu „dovezile ce va da despre bunele sale intenții” (Eminescu 1996: 201). Între timp, domnitorul Ghica mai face o ultimă încercare disperată de a drege lucrurile, trimițându-l pe Rizo să propună ca măcar Suceava să rămână Moldovei. Sigur pe el, baronul îl refuză direct, aducându-i aminte de uneltirile anterioare ale domnitorului, ca imediat după această întâlnire să-i scrie cancelarului austriac: „Ghica să fie menajat cu îngrijire prin vorbe frumoase și speranțe nehotărâte” (*ibidem*: 202), care nu obligă la nimic. Cât privește o eventuală remunerare a domnitorului – se consideră că ar fi cu totul inutilă, propunându-l mai degrabă pe socrul acestuia, trădătorul Iacovachi Rizo, conform uzanțelor curente.

La 17 iunie, lucrurile sunt și mai clar tranșate în ceea ce privește politica de fixare a granițelor: „putem să mai adăugim încă în demarcațiune pe ici pe colea încă câte o bucățică” (*ibidem*: 203), având argumentul că harta pe care Thugut a ales-o special „nu cuprinde decât niște ținuturi muntoase și nu prea mult populate” (*ibidem*). Sigur că toate acestea se vor baza pe aceleași tehnici și instrucțiuni pe care echipa granițară le va primi cu prisosință, în același mod cunoscut deja: „regularea granițelor în folosul nostru” se va face la fața locului de comisari de care „va depinde [...] purtarea [lor] dibace” (*ibidem*). În total, socoteala *speselor extraordinare și secrete* care s-a făcut a ajuns la o sumă de 16.889 de florini 3 și 1/2 creițari, după cum însuși Thugut raportează la 3 iulie 1775 lui Kaunitz. În răspunsul lui Kaunitz se adaugă și un credit pentru serviciile baronului Barco de 30.000 florini. Pe teren, la 9 octombrie 1775, atunci când comisarii ambelor puteri se întâlnesc la Câmpulung, lucrurile nu au stat chiar așa cum se ticluiseră în Constantinopole. În acest sens, iată o descriere ilustrativă și concisă: „Se încep delimitările. [...] granițele se depărtează foarte mult de cele însemnate în harta autentică” (Eminescu 1999: 267). Din acest moment, lucrurile iau o altă întorsătură: negocierile intră în impas, pentru că austrieicii încearcă să forțeze mâna turcilor, privind apartenența unei extremități nord-vestice a ținutului – raiaua Hotin, care constituia pentru ei un punct strategic extrem de important. Prin urmare, negocierile au fost întrerupte.

Cât privește populația, drepturile acesteia erau împărțite în două, căci se făcea o demarcație între statutul de *cetățean* al Imperiului și cea de *supus austriecesc*:

Prin „supus” – explică Ștefan Purici – [...] înțelegem individul care se bucură de anumite privilegii acordate fie lui personal, fie unei categorii sociale din care el face parte, fără a avea dreptul de a participa la viața politică. Termenul „cetățean” se va referi la persoanele care nu au acest drept și care se află în anumite raporturi juridice cu statul, fixate prin lege sau Constituție (Purici 2006: 155).

Așadar, populația românească din Bucovina va trebui să îndure apăsarea statutului de *supus austriecesc*, întrucât monarhia absolutistă de până în anul 1848 nu a făcut altceva decât să restrângă, prin toate mijloacele, mai toate drepturile și libertățile politice. Abia în 1786 orașele Cernăuți, Siret și Suceava au fost declarate libere, cetățenii declarați și ei *austrieci*. „Restul populației fiind privată de dreptul de

cetățenie” (*ibidem*: 157). Mai mult, poliția secretă austriacă supraveghea cu mare atenție toate activitățile supușilor, monitorizându-le îndeaproape. Între *cetățenii* care se bucurau de raporturi juridice de tipul drepturi–obligații

erau incluși doar nobilii și persoanele din stratul superior al clerului, în timp ce țărani, preoții de rând, călugării, orășenii erau tratați ca simpli supuși, care nu se puteau bucura de prea multe drepturi (*ibidem*: 156–157).

Tocmai de aceea, la depunerea jurământului, austriei au ținut „să nu absenteze nici un mare proprietar funciar [...], în timp ce marea masă a populației (peste 95%) a fost tratată cu destulă indiferență” (*ibidem*: 157). Aceștia erau mai degrabă nedumeriți, căci „nu puteau pricepe cum de au venit sub cârma împărăției austriecești, căci nici învălmășală de oști n-au văzut, nici sânge să curgă” (Grămadă 1926: 6), iar pentru *prostime* s-a avut grijă să se aducă poloboace „de câte 150 de vedre de vin [...], apoi boi fripți în frigare, dar care s-au stricat din pricina vremii celei umede” (*ibidem*: 18). În schimb, granițele s-au întărit, iar cei 1697 de ostași austrieci au fost hrăniți abia a doua zi, în 13 octombrie; „cârmuirea se temea de vreo răscoală a poporului împotriva stăpânirii, căci altfel n-ar fi adunat atâta armată” (*ibidem*: 21).

Prin răpirea Bucovinei s-a încălcat, așadar, flagrant o înțelegere internațională, care, în principiu, a fost în vigoare până în 1877. Teritoriul bogat și mirific al *Țării fagilor*, ocupat samavolnic de către austrieci, deținea aproximativ 95% populație majoritar românească, iar aproximativ 2/3 din pământurile Țării de Nord a Moldovei aparțineau mănăstirilor moldovenești. Tot restul aparținea boierilor și țăranilor liberi, adică răzeșilor lui Ștefan. Luând în subordine statală biserica, austriei au putut susține școlile, teatrul dar și alte necesități ale Bucovinei noi înființate, nu din fondurile bugetului austriac, ci din *Fondul Religionar Greco-Catolic* – la o populație majoritar ortodoxă (!). Într-un dispreț total, același fond a putut contribui la campania austriacă în Bosnia-Herțegovina – lucru de neadmis în oricare altă parte a Imperiului Austro-Ungar. Regula de subordonare a tuturor școlilor moldovenești, celor catolice din Lemberg – dacă în satul vizat exista doar o singură școală. Apoi se trecea imediat la predarea în limba polonă, ca limbă principală de predare, fapt care a constituit încercarea fătășă a unei deznaționalizări românești. Toleranța iosefinistă era ambalată grijuliu cu o doză substanțială de machiavelism, tocmai de aceea academicianul Radu Grigorovici, vlăstar bucovinean, l-a caracterizat pe împăratul Iosif al II-lea drept un monarh „care gândea ca un iluminist și proceda ca un ardent al lui Machiavelli” (Grigorovici 2002: 382).

Prin urmare, când Austria credea că va face din Bucovina o *Elveție est-europeană*, germanizând totul, nu numai limba, dar și administrația sau religia chiar, urmărind o catolicizare nereușită în fapt, nu a „ținut seama de creșterea naționalismului în toată Europa, și, astfel, nașterea aceluși «homunculus» numit «homo Bucovinensis», detașat de naționalitatea sa și credincios împăratului n-a mai avut loc” (*ibidem*: 383). Samavolnicia, autoritatea excesivă și nedreaptă, aroganța și nerespectarea regulilor care au fost legiferate la nivel internațional, au făcut ca argumentele unui academician să fie îndreptările convenite unei istorii, încă injuste și, poate, irepetabile:

În 1775, Bucovina a fost caracterizată drept o „terra deserta”, ceea ce n-am auzit niciodată spunându-se despre Germania după războiul de 30 de ani, după ce

rămăsese doar cu o treime din populație. Pe comandantul trupelor de ocupație austriece, generalul Splény, om foarte perspicace, de altfel, nu l-a șocat că Austria ocupa primele două capitale ale Moldovei, Siret și Suceava, și n-a remarcat bisericile pictate în exterior ale unor mănăstiri bucovinene ce reprezintă monumente de artă unice ale unei culturi naționale de înalt nivel. Iar către sfârșitul secolului al XIX-lea, istoricul și etnograful Raimund Kaindl își scrijelește numele pe frescele bisericii mănăstirii Sucevița (*ibidem*: 386).

Quod erat demonstrandum.

Bibliografie

- Cantemir 1973: Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, traducere după originalul latin de Gh. Guțu, introducere de Maria Holban, comentariu istoric de N. Stoicescu, studiu cartografic de Vintilă Mihăilescu, indice de Ioana Constantinescu, cu o notă asupra ediției de D. M. Pippidi, București, Editura Academiei Române.
- Ceașu 1998: Mihai-Ștefan Ceașu, *Bucovina habsburgică. De la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism (1774 – 1815)*, Iași, Fundația Academică A.D. Xenopol.
- Eminescu 1980: Mihai Eminescu, *Opere IX. Publicistica*, București, Editura Academiei Române.
- Eminescu 1996: Mihai Eminescu, *Răpirea Bucovinei*, antologie, prefată și note de D. Vatamaniuc, București, Editura Saeculum I.O.
- Eminescu 1999: Mihai Eminescu, *Opera politică*, vol. I, ediție îngrijită de Bucur Popescu și Petru Demetru Popescu, București, Editura Publistar.
- Gherman 1993: Ion Gherman, *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și Ținutului Herța*, București, Editura ALL.
- Grămadă 1926: Ion Grămadă, *Bucovina de altă dată. Schițe istorice*, București, Editura Casei Școalelor.
- Grigorovici 2002: Radu Grigorovici, *Modelul Bucovinei*, în „Analele Bucovinei”, anul IX, nr. 2, București, Editura Academiei Române.
- Kogălniceanu 1976: Mihail Kogălniceanu, *Opere II, Scrieri istorice*, text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Alexandru Zub, București, Editura Academiei Române.
- Nandriș 2001: Ion Nandriș, *Satul nostru mahala din Bucovina*, Ediție îngrijită și prefăcută de Gh. Nandriș, Sibiu, Casa de Presă și Editura Tribuna.
- Neagoe 1992: Stelian Neagoe, *Bătălia pentru Bucovina*, Timișoara, Editura Helicon.
- Pahomi 2001: Micea Pahomi, „Jurământul Bucovinei” față de Austria în anul 1777, în „Analele Bucovinei”, anul VII, nr. 2, București, Editura Academiei Române.
- Purici 2004: Ștefan Purici, *Considerații privind administrația austriacă în Bucovina în perioada prepașoptistă*, în „Analele Bucovinei”, anul XI, nr. 2, București, Editura Academiei Române.
- Purici 2006: Ștefan Purici, *De la supuși la cetățeni. Românii din Bucovina (1775-1914)*, în „Analele Bucovinei”, anul XIII, nr. 1, București, Editura Academiei Române.
- Ungureanu 2005: Constantin Ungureanu, *Delimitarea frontierei Bucovinei în anii 1775-1776*, în „Analele Bucovinei”, anul XII, nr. 2, București, Editura Academiei Române.

Bucovina – The Romanian Identity at the Habsburg Empire Border

History is, ultimately, the vision of people – a few on the history scale - on the accomplishments (or failures) of others, many more, over a long period - as much as it can be known through documents and testimony. Throughout this time, the period when the Romanian province of Bukovina was kidnapped by the Habsburg Empire (1775-1918) from Moldavia, the authority, despotism and arrogance of the Austrian Empire – later on the Austro-Hungarian Dual Monarchy – were the major coordinates of an endless oppression, of a hallucinatory, dilated (on the one hand) and crowded (on the other) time in the consciousness of an Orthodox nation – with no limits imposed by a Catholic author par excellence. All these in the name of Joseph- Enlightenment reforms translated by “civilizing” the land in question which was classified as wild and barbaric. In essence, by monopolizing this land rich in natural resources, richer than the whole territory of origin, it was intended only to increase the Crown treasury through intensive exploitation of these natural and human resources. At the historical scale, keeping the proportion and vision of time, not even the Ottoman Empire robbed the Moldavia land as the Habsburg kingdom scheduled and did it. With no doubt, the Ottomans had their part - from tributes to absurd and unjustified taxes - however, the Romanian provinces had their degree of independence, so that Moldavia was never pashalik. Outright and planned exploitation of this territory is the prerogative of Habsburg rule and is the best proof, but the cruelest one, so that, when the Sublime Porte and Court of Vienna shook hands, Bukovina got 144 years of not only stepmother fate, but also „had benefit” by special treatment compared to all other provinces of the empire. And this is what to be proved.